

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

Власенко В. М. (Суми), канд. іст. наук;
Дегтярьов С. І. (Суми), канд. іст. наук;
Король С. М. (Суми), канд. політ. наук;
Куліш А. М. (Суми), д-р юрид. наук;
Лобко Н. В. (Суми), канд. іст. наук;
Нестеренко В. А. (Суми), канд. іст. наук;
Піскун В. М. (Київ), д-р іст. наук;
Рамач Я. (Нові Сад, Сербія), д-р іст. наук;
Семенов В. М. (Суми), канд. наук з держ. упр.;
Теліженко Л. В. (Суми), д-р філософ. наук.

Видання рекомендоване до друку рішенням вченої ради
юридичного факультету Сумського державного університету
(протокол № 8 від 02.04.2015 р.)

Суспільно-політичні процеси на українських землях: історія, проблеми, перспективи : зб. матер. III Всеукр. наук.-практ. конф. : у 2 част. (Суми, 17 квітня 2015 р.) / ред. колегія : В. М. Власенко, С. І. Дегтярьов, С. М. Король та ін. – Суми : Сумський державний університет, 2015. – Ч. 1. – 116 с.

До збірника увійшли наукові статті та повідомлення викладачів, студентів, учених та аспірантів ВНЗ і наукових установ, виголошені в рамках III Всеукраїнської науково-практичної конференції «Суспільно-політичні процеси на українських землях: історія, проблеми, перспективи» (Посвідчення УкрІНТЕІ № 758 від 12 грудня 2014 р.), присвяченої актуальним питанням суспільно-гуманітарних наук.

**СИСТЕМА ТРУДОВИХ РЕЗЕРВІВ У ВІДБУДОВЧИЙ ПЕРІОД:
МАТЕРІАЛЬНО-ПОБУТОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ І ДОЗВІЛЛЯ УЧНІВ
(1943-1950 рр.)***

Актуальність дослідження зумовлена:

- зацікавленням у вивченні особливостей функціонування системи освіти (професійно-технічної, зокрема) у минулому, викликаним перманентним процесом реформування цієї галузі у незалежній Україні;

- нинішнім загостренням уваги до питань соціальної та молодіжної політики держави у надзвичайних умовах війни та відбудови через сучасне протистояння на Східній Україні.

Зазначена тема залишається малодослідженою і значною мірою потребує наукової розробки на основі узагальнення та критичного переосмислення джерел.

Мета дослідження – проаналізувати стан матеріально-побутового забезпечення і особливості дозвілля учнів навчальних закладів системи державних трудових резервів (ДТР) у 1943-1950 рр.

За нестатків і повоєнного голоду норми державного харчового і матеріально-побутового забезпечення у закладах системи ДТР сприймалися як переконливо достатні та приваблювали молодь до трудових резервів.

Встановленим нормам фактичне забезпечення їжею, одягом і взуттям, зазвичай, не відповідало через проблеми їх централізованого постачання, неналежну якість та розкрадання персоналом установ.

Більшість учнівського контингенту впродовж навчання мешкала у гуртожитках, проживання в яких часто характеризувалося незадовільними умовами і водночас казарменим режимом.

Умови перебування у закладах трудрезервів залежали від типу навчальної установи, її спеціалізації та географічного розташування, а також від рівня компетенції адміністрації та ставлення з боку базового підприємства. Матеріально неблагополучні заклади значну частину свого учнівського контингенту втрачали через втечі мобілізованої молоді.

* Робота виконана в рамках проекту «Історія, яка нас об'єднує», організованого за ініціатииви Львівської обласної державної адміністрації та Львівської обласної ради.

Практичні заняття у школах та училищах системи ДТР переважали над теоретичними, а навчальний процес інтегрувався з виконанням виробничих завдань. Система державних трудових резервів не тільки проводила професійну підготовку молоді, а й займалася її безоплатною експлуатацією.

У закладах підтримувався мілітарний дух за допомогою уніформи, суворого розпорядку дня, жорстких вимог субординації з адміністративно-педагогічним персоналом, організації пересування і прийому їжі за армійським зразком тощо.

Учні-*«трудорезервники»* ставали об'єктом інтенсивного ідеологічного виховання не тільки через обов'язкові програмні та додаткові гурткові політзаняття і діяльність комсомолу, а й організоване дозвілля.

Цікаве дозвілля у закладах зазначеної структури допомагало залучити молодь і утримати її, а також сприяло культурному вихованню і соціалізації майбутніх робітників відповідно до запитів тоталітарної держави.

Художня самодіяльність і туристично-спортивні заходи трудових резервів використовувались для агітаційно-пропагандистської роботи серед населення. Фізкультурно-спортивні і мілітарні секції та гуртки спрямовувалися на посилену військову підготовку молоді.

Неформальне проведення вільного часу часто поєднувалося з порушеннями внутрішнього розпорядку і набувало як соціально-адекватних форм (*«відсталі сільські вечорниці»*, відвідування церкви), так і суспільно-небезпечних (пияцтво, бійки, злочинність).

Отже, переважаючим фактором, що впливав на повсякденне життя учнів у закладах трудових резервів, була тотальна залежність учнів від держави, яка намагалася максимально контролювати процес інкорпорації молоді до робітничої верстви. Трансформація традиційних суспільно-культурних цінностей та моделей поведінки мобілізованих відбувалася під дією урбанізованого оточення з його як прогресивними, так і дегративно-девіантними проявами.